

HUMANIST

Altfor ofte sidestilles den krenkelsen noen opplever når ting de holder hellig hånes, med de voldelige reaksjonene slik han tidvis avføder. Men vold eller trusler om vold er alltid verre enn noen krenkelse kan være, fastslår Arnfinn Pettersen i denne nyoppussede kommentaren.

Mang en ytring her i verden er ufyselig og smakløs. Det må vi akseptere. Og klarer vi ikke det, må vi lære oss å leve med det allikevel. For slik er ytringsfrihetens vesen. Mennesker er frie til å si, mene og publisere ting som strider mot andres grunnleggende verdier. Også mot våre.

Ytringsfriheten har grenser, også i Vesten, men det er, for å ta et ikke helt irrelevant eksempel, langt innenfor de grensene å fremstille religiøse skikkelser, for eksempel profeter, på måter de troende misliker. Det kan til og med føres en god sak for at retten til slike fremstillinger ligger ved kjernen, både idémessig og historisk, av ytringsfriheten.

For utviklingen av ytringsfriheten - friheten til å gi uttrykk for sin mening - henger tett sammen med utviklingen av trosfriheten - friheten til å tro på det man måtte ønske. Og denne friheten inkluderer retten til å tro og mene at ens motpart tar feil - og gi uttrykk for det.

Din frihet til å si din mening har en pris. Og den prisen er at andre er frie til å si ting om *din* tro og *dine* meninger som du kan finne krenkende.

Innocence of Muslims

Utgangspunktet for denne teksten, er en kommentar jeg skrev for fritanke.no i september 2012, om reaksjonene på filmen *Innocence of Muslims*. En film som forårsaket store opptøyer i den muslimske verden, med minst femti døde som resultat.

Innocence of Muslims er en fjorten minutter lang kortfilm/trailer, som ble lastet opp til YouTube i juni 2012 i to versjoner, under titlene *The Real Life of Muhammed* og *Muhammed Movie Trailer*. Det er en på mange måter problematisk film, produsert av en svindeldømt koptisk egypter bosatt i USA, der alle referanser til islam og Muhammed var dubbet inn i ettertid, slik at skuespillerne ikke visste hva de var med på.

Det er med andre ord gode grunner til å være kritisk til filmen. Da den opprinnelige kommentaren ble skrevet, var dog mye av dette fortsatt ukjent, både for demonstrantene og meg. Det er da heller ikke relevant for argumentasjonen som følger, som jeg sterkt mener er gyldig i alle tilfeller der filmer, karikaturer eller andre kulturelle uttrykk fremstiller religion eller religiøse skikkelser på måter de troende finner krenkende - og i grunnen i de aller fleste andre sammenhenger også.

Tråkka på?

Alle er ikke enige, som reaksjonene på *Innocence of Muslims* viste. Som for eksempel Mehtab Afsar, den gang (og i skrivende stund fortsatt, men neppe så mye lenger) generalsekretær i Islamsk Råd Norge. Han mente det i denne sammenheng var «... misvisende å bruke begreper som ytringsfrihet og demokrati. Du kan godt krenke meg og hva jeg mener. Men er det demokratisk å mobbe andre? Å trække på andre mennesker? Å spytte på dem?»

Svaret var og er ja. Det er klart innenfor demokratiets spilleregler å si ting om religiøse skikkelser som de troende finner krenkende. Det er prisen for et fritt ordskifte. Det er selvsagt ikke akseptabelt å trække på mennesker eller spytte på dem, men ingen ble rent faktisk blitt hverken trakkett på eller spyttet på av filmen. En slik metaforbruk, hvor en ytring fremstilles som en voldelig handling, bidrar til å forkludre debatten.

Problemet med krenkelsesretorikk er at den kan brukes om alt. Hvis det er slik at det at jeg er krenket er grunn nok til at du ikke skal kunne publisere noe, har jeg i realiteten rett til bestemme hva du kan ytre offentlig. Og du har på samme måte retten til å bestemme hva jeg kan ytre offentlig. Et ordskifte vil i praksis være umulig. Den første som roper «krenka!» vinner.

Søppel vs vold

Å bruke sin ytringsfrihet til å publisere ufyselig søppel er usympatisk. Men å svare med vold, eller å true med vold, er langt, langt verre. Altfor ofte sidestilles disse. Ja, sier man, vold er fælt, men krenkelsene er så slemme at det er forståelig. Eller man sier som Sunniva Gylver og nitten andre kvinner, som sammen skrev [leserbrev om *Innocence of Muslims* i *Aftenposten*](#).

«Vi protesterer mot at noen skyver ytringsfriheten foran seg, og opptrer på en måte som øker fordommer og konfliktnivå. [...] Like sterkt protesterer vi mot at noen bruker vold og drap for å stoppe andres ytringer.»

De to tingene, krenkelsen og volden, var med andre ord likestilte overgrep. De fortjente like sterk protest. På den ene siden ga de uttrykk for at de var for ytringsfrihet. På den andre sa de at noen ytringer er så ille at de er like ille som drap. Og siden vi får anta at de mener drap er ulovlig, må konklusjonen bli at også ytringene må være det. Dette er absurd.

Det handler om staten

Et vanlig retorisk grep er å hevde at de som ytrer seg *misbruker* ytringsfriheten. At de bruker en frihet som var ment for å kunne hevde gode og snille ting til å si ting som er dumme og slemme. Men ytringsfriheten er ikke til for å beskytte det vi er enige om. Vi trenger ytringsfriheten for å beskytte retten til å si ting andre finner ufyselig. Det er hele poenget med den. Ytringsfriheten kan ikke egentlig misbrukes.

Ytringsfrihet handler om juss - om forholdet mellom stat og enkeltmenneske. Det handler om at staten ikke har rett til å nekte borgerne å ytre seg. Og det handler om at staten har plikt til å beskytte de som ytrer seg mot vold og trusler fra meningsmotstandere. Pussy Riot-saken er et godt eksempel på hvordan det går nå staten mener den har rett til å nekte innbyggerne å uttrykke seg kritisk om makthaverne. Og den er et godt eksempel på hvordan påstander om blasfemi kan brukes nettopp til å stilne kritikk.

Juss vs. Moral

Der mange trår feil er ved å blande juss og moral. Det moralske opprørte «sånt kan man ikke si» blir så altfor raskt til ønske om det juridisk begrensende «sånt bør man ikke få lov til å si».

Det er fullt legitimt å kritisere filmer som *Innocence of Muslims*. Kall den gjerne dum og smakløs. (Det vil jeg være enig med deg i.) Si gjerne at du skulle ønske den ikke var blitt laget. (Jeg er for så vidt enig i det også, ikke minst på bakgrunn av det vi nå vet om filmen.) Kall den mobbing og hets. (Det finnes utvilsomt mer konstruktive former religionskritikk enn denne filmen.)

Si gjerne at det er galt å lage filmer som den. Men da er det galt i moralsk forstand, ikke i juridisk. (Skjønt ut fra det vi nå vet, er filmen også juridisk problematisk. Men det handler om svindel, ikke om at filmens religionskritikk er illegitim.)

Vold kan ikke unnskyldes

Det er også en omvendt felle mange går i: De oppfatter det moralske «sånt kan man ikke si» som et juridisk «sånt bør man ikke få lov til å si». At man kritiserer noe, innebærer ikke nødvendigvis at man ønsker å forby det.

Ytringsfriheten innebærer nettopp denne retten til å kritisere det andre publiserer. Det ligger i min ytringsfrihet at jeg kan fortelle deg akkurat hva jeg mener om deg og makkverket ditt. Og det ligger i din ytringsfrihet at du kan svare meg med samme mynt. Men vi kan ikke bruke vold. Jeg vil ikke true med vold. Og vi kan ikke unnskyldes andre menneskers bruk av vold.

Alle som vil ta del i debatten må, når vold eller trusler om vold først er et faktum, være soleklare på at dette aldri er forsvarbart – og at det er langt verre enn noen ytring kan være.

Det som må sies

Hvis du skulle ha et ønske om å balansere på en slik line, er dette mitt forslag til åpning:

«For det første: Kritikk av religion og religiøse skikkelser kan aldri unnskyldes vold og drap. Samme hvor krenket du måtte føle deg, gir det deg ikke retten til å bruke vold – eller for den saks skyld true med vold – mot de du mener står bak krenkelsen eller mot mennesker som du på andre måter for det for deg har noe med krenkelsen å gjøre. Dette er absolutt og utvetydig og du kan ikke skyve ansvaret for vold du måtte begå over på andre.»

Sånn. Nå kan du snakke om filmen. Eller boka. Eller karikaturen. Eller ...